

چگونگی تطبیق زیبایی‌شناسی شهری با اصول و قواعد شهرسازی بومی

(مکتب شهرسازی اصفهان)

علیرضا عباسی*

دانش‌آموخته مقطع کارشناسی حرفه‌ای معماری

چکیده

ادراک زیبایی یکی از نیازهای انسانی است که شهروند در هر شهری طالب آن است. در کلان‌شهرهای درحال توسعه، اجزای آن‌ها به‌طور مداوم افزوده شده و تغییر می‌یابند، لذا شکل شهر دستخوش تغییراتی می‌شود و در زیبایی شهر که ترکیبی از مؤلفه‌های طبیعی و مصنوعی است تأثیر می‌گذارد. نیازهای روانی انسان - محیطی، مردم را به سه مقوله اصلی یعنی ادراک فضایی، احساس تعلق و احساس زیبایی سوق می‌دهد، این سه پدیده ارتباطی اندام‌وار با یکدیگر دارند که باهم موجب ایجاد رضایت، آسایش، ایمنی و لذت برای انسان می‌شوند. از طرفی اصول حاکم بر شهرسازی بومی علاوه بر توجه به ویژگی‌های فرهنگی، دینی و تاریخی آن شهر و جامعه، به مسائل زیبایی و زیبایی‌شناسی شهری نیز توجه خاصی دارد لذا در این پژوهش تلاش شده است با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی، اصول و قواعد شهرسازی بومی (ایرانی - اسلامی) را در مکتب شهرسازی اصفهان در ابعاد زیبایی و زیبایی‌شناسی مورد بررسی قرار دهیم و با معیارهای زیبایی‌شناسی شهری تطبیق دهیم. نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد اصول و قواعد شهرسازی بومی (ایرانی - اسلامی) بخصوص در مکتب شهرسازی اصفهان در سطح عالی از تأکید و انطباق با معیارهای عام زیبایی‌شناسی شهری قرار دارد و می‌توان این معیارها را به‌آسانی با معیارهای امروزه شهرسازی منطبق ساخت و به اجرا گذاشت.

کلید واژگان: زیبایی، زیبایی‌شناسی شهری، شهرسازی مکتب اصفهان، شهرسازی بومی.

مقدمه

اصول حاکم بر شهرسازی و معماری در جوامع مختلف برحسب ویژگی‌های فرهنگی، دینی و تاریخی آن جامعه شکل می‌گیرد لذا همین امر تفاوت در ساختار شهری در کشورها و جوامع گوناگون را ایجاد کرده است. شرایط اقلیمی نیز بر معماری هر شهر تأثیرگذار است، دیدگاه، طرز تفکر و آیین مردم آن شهر نیز بر هویت آن شهر تأثیر می‌گذارد اما آنچه در این پژوهش به دنبال آن هستیم این است که آیا باوجود این اصول و معیارها، اصل زیبایی‌شناسی مورد توجه واقع شده است. یکی از ابعاد فطری انسان، زیبا جویی است، زیبایی موضوعی ذهنی (subjective) است و نه عینی (objective)؛ بنابراین زیباشناختی تجربه‌ای خوشایند و مطلوب است که به زندگی ارزش و معنا می‌بخشد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

معیارهای زیباشناسی در طول تاریخ نشأت گرفته از دو سرچشمه‌اند، 1- بنیان‌های معرفت‌شناسی و نوع نگرش به هستی 2- آبشخورهای فرهنگی، اینکه تبلور فرهنگ و جهان‌بینی هر دوره در زیباشناسی هنر و معماری بروز می‌کند و زمینه ایجاد تمدن می‌شود، ایران امروز را با برج آزادی می‌شناسند، برج ایفل سمبل پاریس و یا اپرای یرن اترن نماد سیدنی و استرالیاست. دلیل همه نمادها بیان زیبایی‌شناسانه معماری فرهنگ و اندیشه یک ملت است. سیمای شهر و زیبایی حاصل از آن نه تنها در روح و روان شهروندان، بلکه در ساختار اقتصادی، مناسبات اجتماعی، وضعیت بهداشت، سلامت جامعه و کیفیت زندگی شهروندان مؤثر است. شهرهای برخوردار از منظر شهر زیبا قادرند با وسعت بخشیدن به تجربه زیباشناختی شهروندان، موجبات ارتقاء تصویر ذهنی جامعه از خویش و تقویت غرور مدنی آنان را فراهم ساخته و با اعتلا بخشیدن به وجهه شهر در سطح ملی و بین‌المللی، توان رقابتی شهر را برای جذب هر چه بیشتر سرمایه به اقشار خلاق تقویت نمایند (گلکار، 1387).

نیاز به زیبایی جز ناشناخته‌ترین نیازها است بدین‌صورت که برخی افراد با دیدن زشتی بیمار می‌شوند و با قرار گرفتن در محیطی زیبا بهبود می‌یابند (متولی، 1389) امروزه اکثر شهرهای جهان بیش‌ازحد گسترده شده‌اند لذا موجب بی‌هویتی، گسترش مشکلات اجتماعی، فرهنگی و نادیده گرفتن مسائل زیباشناختی شده‌اند لذا توجه زیباشناختی شهری، فضاهای شهری را دل‌نشین می‌نماید و مشکلات شهری را کاهش می‌دهد. در ایران عصر صفوی عصر کمال و شکوفایی نبوغ معماری و شهرسازی بوده است، زیباترین و باشکوه‌ترین آثار معماری ایران در همین دوره توسط معماران خلاق و هنرمندانی چون محمدرضا و علی‌اکبر اصفهانی آفریده شد. از مهم‌ترین ویژگی‌های این شیوه معماری بحث استحکام و زیباشناختی بناهای آن دوره هست که در این پژوهش به سبک اصفهانی پرداخته شده است. لذا با فرض بر این نکته که شهرسازی بومی آفریننده زیبایی‌هاست هدف از انجام این پژوهش شناخت معیارهای عام زیبایی‌شناسی شهری و انطباق آن با اصول و قواعد شهرسازی بومی در مکتب شهرسازی اصفهان را بررسی خواهیم کرد.

فرضیه پژوهش

با توجه به رشد و پیشرفت انواع تکنولوژیها و فناوریها و تغییر سطح فرهنگ و نگرش مردم در کلان‌شهرها، معیارهای عام زیبایی‌شناسی شهری را **نمی‌توان** با اصول و قواعد شهرسازی بومی مانند مکتب اصفهانی منطبق ساخت و به قابلیت اجرا درآورد.

مروری بر گذشته پژوهش

امروزه شهرسازی کشور با وجود مسائل و چالش‌هایی چون بی‌معنایی در مفهوم شهر، بی‌هویتی موجود در ساختار شهری، فقدان نظریه‌پردازی، تولید و بازتولید دانش و ناکارآمدی مدرنیسم در شهرسازی کشور با بحران پارادایم روبه‌رو است، در همین راستا امروزه در محافل شهرسازی کشور مباحثی در زمینه شهرسازی ایرانی - اسلامی که مبتنی بر بنیان‌های شهرسازی مکتب اصفهان هست با وجود اختلاف نظرهایی که در مورد آن وجود دارد به‌عنوان مبنای پارادایم جدید شهرسازی کشور در آینده و در قالب شهرسازی بومی در حال شکل‌گیری است در این خصوص مطالعاتی صورت پذیرفته است که به چند نمونه از آن‌ها به‌صورت مختصر می‌پردازیم.

علی و محسن سلسله (1388) در مقاله‌ای تحت عنوان " بررسی تأثیر عامل هویت ایرانی - اسلامی بر زیبایی شهر" باهدف شناخت هویت از ابعاد گوناگون و بررسی تأثیربخشی و کارکردی نمودن آن در زیباسازی شهرها به بررسی نقش هویت و چگونگی استفاده از سرمایه‌های هویت ایرانی _ اسلامی در جهت بهسازی شهرها پرداخته و به این نتیجه دست‌یافته که عدم هماهنگی ظرف و مظلوف در دامن زدن به مسئله بی‌هویتی و زشتی شهرهای بزرگ کشور نقش مهمی را ایفا می‌کند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

علی منصور (1389) در مقاله‌ای با عنوان "حجاب و پوشیدگی در شهرسازی ایرانی _ اسلامی" باهدف بازخوانی مجدد موضوع پوشیدگی که در معماری و شهرسازی ایرانی _ اسلامی در قالب درون‌گرایی و رعایت حجاب مطرح بود، پرداخته و به این نتیجه دست‌یافته است که امروزه در معماری و شهرسازی کشور این مهم به‌بوته فراموشی سپرده‌شده است.

محسن حبیبی (1390) در مقاله‌ای تحت عنوان "شرحی بر اصول و قواعد شهرسازی بومی در ارتباط با نظریه‌های معاصر شهرسازی" باهدف نیل به تصویری کمابیش روشن از اصول و قواعد شهرسازی بومی به معرفی شهرسازی مکتب اصفهان به‌عنوان نماد شهرسازی ایرانی _ اسلامی پرداخته و با مقایسه اصول و آموزه‌های این مکتب با دو جنبش نوشهرگرایی و هسته‌های سازماندهی شهری به‌عنوان نمادی از نظریه‌های شهرسازی معاصر که ریشه در انگاره‌های پایداری دارند اقدام به تبیین اصول و قواعد شهرسازی ایرانی _ اسلامی نموده‌اند که می‌توان آن را به‌عنوان یکی از مهم‌ترین تحقیقات در این زمینه قلمداد نمود.

مبانی نظری

- مفهوم زیبایی

واژه زیباشناسی "استتیک" ریشه یونانی داشته و به معنای دریافت است. هدف زیباشناسی این است که چگونه محیط اطراف و جایگاه مشخص در محیط اطراف را به معنای واقعی درک کند، واژه زیباشناسی را در سال 1750 الکساندر بلوم گارتن برای بیان مفهوم سلیقه در هنرهای زیبا ابداع کرد. زیباشناسی که در فارسی معادل علم جمال است رشته‌ای از روانشناسی به‌حساب می‌آید که هدف آن شناساندن جمال است و درباره مجموعه انفعالات و احساسات درونی انسان و ادراکات وی درباره زیبایی و زشتی گفتگو می‌کند، زیباشناسی به‌طور عام اصطلاحی مربوط به شناخت و درک مفاهیم زیبایی است (نقی زاده، 1386).

- زیبایی‌شناسی شهری

زیبایی، خصوصاً زیبایی شهر مقوله ایست که همواره موردتوجه طراحان، معماران و مدیران شهری قرار داشته است و درک این زیبایی از سوی مردم و کاربران فضا، بااهمیت‌ترین مقوله بوده است. با توجه به اینکه شهرسازی اولین زمینه‌ای است که می‌تواند کیفیات زیباشناسانه شهر را تنظیم، هدایت و رهبری نماید شناخت عوامل زیبایی‌شناسانه شهر که با الهام از حکمت و فلسفه حیات که هدایت‌گر انسان و فعالیت اوست از اهمیت ویژه برخوردار است. به نظر می‌رسد خلق شهری زیبا که در آن از معیارهای زیبایی اسلام استفاده‌شده است برای مردم قابل‌درک و ملموس‌تر باشد، پرداختن به مواردی همچون زیبایی، وحدت، تعادل، نظم، توازن، تناسب، هماهنگی حدود حریم، امنیت، هویت، هدایت، سلسله‌مراتب و ... که موارد مهم و تأثیرگذار در زیبایی شهرهای اسلامی هستند می‌توانند مورداستفاده طراحان و برنامه ریزان شهری باشند و سبب ایجاد هویت و جلوگیری از بیگانگی مردم با محیط‌های شهری شوند؛ بنابراین زیبایی‌شناسی شهری فرآیندی است مستمر، در حال رشد و تغییر که با روانشناسی، فلسفه، هنر، فرهنگ، هویت، دانش، بینش، زمان و کارکردهای مختلف ارتباط داشته و ظهور پیدا می‌کند (کریمی مشاور، 1392).

- معماری و شهرسازی بومی (ایرانی - اسلامی)

شهر ایرانی _ اسلامی به شهری اطلاق می‌شود که مکان تحقق تمدن بوده و از نظر مفهومی نشأت گرفته از اصول دین مبین اسلام، در معنا دارای ارزش‌هایی پایدار مبتنی بر بینش و عرفان ایرانی، در مصداق مبتنی بر ویژگی‌های بستر طبیعی، فرهنگی و تاریخی بوده و در هر یک از بازه‌های زمانی متناسب با ویژگی‌ها و نیازمندی‌های مراتب گوناگون معنوی و مادی جوامع انسانی، با استفاده بهینه از علوم فناوری و مهندسی شکل گرفته باشد. معماری ایرانی _ اسلامی در مقام توصیف به بازه گسترده‌ای از آثار معماری و شهرسازی اطلاق می‌گردد که در طول سال‌های متمادی رونق اسلام در سرزمین ایران شکل‌گرفته‌اند. بافت درهم‌تنیده و یکپارچه در شهرهای فرهنگی و تاریخی، همسایگی بناهای ریزدانه در کنار بناهای فاخر و وسیع، عدم وجود محلات

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

بالاشهری و پایین‌شهری، نشان‌دهنده تلفیق معماری ایرانی و اسلامی است. معماری و شهرسازی ایرانی _ اسلامی ارتباطی دوسویه با طبیعت دارد، به‌گونه‌ای که در تمامی بناهای معماری درون شهرها، خلاصه‌ای از طبیعت ایجاد شده است. در شهر ایرانی _ اسلامی، بناها دارای حیاط مرکزی است که در آن ساکنین علاوه بر آنکه امکان مشاهده آسمان، ماه، ستارگان و خورشید را دارند، درون آن آب‌نما و گل و گیاه نیز منظور شده است. به‌این‌ترتیب رابطه با طبیعت در مقیاس کوچک، در خانه و در نزدیک‌ترین حالت برقرار شده است. از طرفی جهت‌گیری بناها و ابنیه به‌گونه‌ای طراحی و ساخته می‌شد که بهترین و بالاترین بهره‌برداری از عوامل طبیعی (تابش آفتاب، وزش باد و بارش نزولات جوی) حاصل گردد، ضمن آنکه در برخی از شهرهای ایران به فراخور موقعیت آب و هوایی آن‌ها مواردی نظیر بادگیر، شبستان، شیروان و ... نیز در نظر گرفته می‌شد (سلسله، 1388). هدف از ایجاد این‌گونه شهرسازی فراهم آوردن زمینه مناسب جهت تکامل و تعالی انسان‌ها مطابق با آموزه‌های دین اسلام بوده و در این زمینه توسعه روابط اجتماعی و نیز تولید مظاهر تمدن و فرهنگ به‌ویژه در آثار هویت‌مند هنری تجلی‌یافته است (مصوبات شورای عالی شهرسازی و معماری، 1391).

- مکتب شهرسازی در اصفهان

یکی از درخشان‌ترین دوره‌های هنری ایران پس از اسلام دوره صفویه است، با توجه به امنیت ایران در این دوره بناهای بزرگ و عالی مانند کاخ‌های عالی‌قاپو، چهل‌ستون، هشت‌بهشت و تالار اشرف در اصفهان ساخته شدند، در کلیه بناهای ساخته‌شده در این دوران به اوج توانمندی صفویان پی خواهیم برد که علاوه بر پوشش‌های تزئینی آنان برای فهم شالوده معمارانه فضا باید از آن‌ها عبور کرد تا فراتر از پوشش‌های تزئینی به شالوده ساختمان رسید. مکتب اصفهان به‌تبع جهان‌بینی حاکم، به وحدت بیان دست می‌یابد، این مکتب در شهرسازی در پی تحقق بخشیدن به اصلی است که جهان بر آن قرار دارد، یعنی اصل تعادل و توازن. تعادل فضایی و توازن کالبدی شهرسازی مکتب اصفهان به‌عنوان نمادی از شهرسازی بومی (ایرانی _ اسلامی) معرفی شده که بر همین اساس اصول و قواعدی به‌عنوان نماد شهرسازی بومی در جدول 2- تبیین گردیده است.

روش پژوهش

این پژوهش از نظر روش‌شناسی مبتنی بر روش توصیفی تحلیلی و مقایسه‌ای است. جمع‌آوری داده‌ها از روش کتابخانه‌ای استفاده شده است. همچنین به‌منظور انطباق و مقایسه اصول و قواعد شهرسازی بومی با معیارهای زیبایی‌شناسی از یکسو با استفاده از تحلیل سلسله‌مراتبی آل‌ساعتی اقدام به تعیین ضریب اهمیت معیارها در جهت تحقق زیبایی‌شناسی گردیده و از سوی دیگر با تحلیل اصول و قواعد تبیین شده شهرسازی بومی بر مبنای هریک از معیارها اقدام به اهمیت‌دهی و اولویت‌بندی اصول و قواعد شهرسازی بومی گردیده است، لذا ابتدا به تعیین معیارهای عام زیبایی‌شناسی شهری می‌پردازیم.

معیارهای عام زیبایی‌شناسی شهری

زیباشناختی تجربه‌ای خوشایند و مطلوب است که به زندگی ارزش و معنا می‌بخشد، معنادار بودن زندگی انسان به‌تبع اجتماعی بودنش در گرو شکل‌گیری تعاملات اجتماعی - فرهنگی انسان با انسان و محیط هست. به‌طور کلی می‌توان نیازهای روانی انسان - محیطی را به سه مقوله اصلی یعنی ادراک فضایی، احساس تعلق و احساس زیبایی تقسیم کرد:

- 1- ادراک فضایی: شناخت محیط و احساس هویت فضایی
- 2- احساس تعلق: ایجاد دل‌بستگی و خاطره نسبت به محیط

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

3- احساس زیبایی: احساس لذت ذوقی و هماهنگی عاطفی با محیط این سه پدیده ارتباطی انداموار با یکدیگر دارند که باهم موجب ایجاد رضایت، آسایش، ایمنی و لذت برای انسان می‌شود. درواقع بدون احساس تعلق نمی‌توان به احساس زیبایی و لذت زیباشناختی دست‌یافت. از طرفی عوامل مؤثر در کیفیت محیط شهری بسیار متنوع و متعدد است که می‌توان آن‌ها را به سه گروه اصلی کیفیت‌های فضایی تقسیم کرد:

- 1- کیفیات کارکردی: دسترسی به تأمین نیازهای زیستی، سلامتی، ایمنی، آسایش، جهت‌یابی و ...
 - 2- کیفیات اجتماعی: احساس تعلق، تعامل جمعی، سرزندگی، مشارکت و ...
 - 3- کیفیات زیباشناختی: نظم فضایی، تنوع، انگیزش، زیبایی منظر، خوانایی، تداعی و ...
- بر اساس این توضیحات معیارهای عام زیبایی‌شناسی شهری در این پژوهش طبق جدول 1- تبیین می‌گردد.

جدول 1- معیارهای عام زیبایی‌شناسی شهری

معیارها	معنا و مفهوم معیارها
تنوع و پیچیدگی (diversity)	وجود تنوع و پیچیدگی، تضاد در محیط، مثل هر اثر هنری، باعث تحریک حواس، کنجکاوی و تخیل می‌گردد، بنابراین به احساس اشتیاق و لذت کشف، منجر می‌شود.
ترکیب‌بندی (composition)	ترکیب‌بندی چه در طبیعت و چه در آثار هنری از عوامل اصلی پیدایش کیفیت زیبایی و شکل زیبا است. چراکه از طریق ترکیب ویژه عناصر و اجزای پراکنده و بی‌معنا، واقعیت جدیدی آفریده می‌شود که برای حواس انسان قابل‌درک و معنادار می‌شود. بدیهی است که ترکیب‌بندی خود دارای معیارها و موازین مختلف مثل تناسب، هماهنگی، تعادل، مقیاس و ... است که هدف اصلی آن نظم‌بخشی به جهان بیرونی و تجلی آن در روان انسان است. در عرصه معماری و طراحی شهری ترکیب‌بندی در مقیاس وسیع به‌عنوان نحوه انتظام مجموعه عناصر کالبدی، انسانی، اجتماعی، فضایی و نمادین و ... مطرح است. این همان فرآیندی است که به انسجام و کلیت شهر می‌انجامد و امکان خوانایی و تصور پذیری کل شهر را پدید می‌آورد. درواقع از طریق ترکیب‌بندی است که دو اصل تنوع و وحدت باهم متحد می‌شوند.
ابهام (ambiguity)	ابهام یا راز آمیزی یکی از ویژگی‌های ادراکی انسان است که تا حد معین، چه در عرصه طبیعت و چه اثر هنری موجب تحریک حواس کنجکاوی و انگیزش عواطف می‌شود. در عرصه معماری و طراحی شهری، پدیده ابهام در متن خوانایی کل شهر تا آنجا که محل شناخت عمومی محیط نباشد، به جاذبه فضایی کمک می‌کند، به همین دلیل فضاها و حجم‌های کاملاً روشن، صریح و قابل‌رؤیت از نظر زیبایی‌شناسی چندان مطلوب نیست و برعکس فضاها و تودرتو، پر سایه و قابل‌کشف بیشتر بر ذهن و عاطفه ناظر تأثیر می‌گذارد.
انگیزش تداعی و	یکی از قوانین و نیروهای مهم روان‌شناختی است که از طریق یادآوری و احساس خاطره‌ها میان انبوه تصاویر

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ذهنی و ادراک حسی رابطه برقرار می‌کند و باعث تحرک و خلاقیت در دنیای ذهنی آدمی می‌شود.	خاطره (association)
بدون رسیدن به حس معنا در محیط و فضا، انسان احساس ناشناختگی، غریبگی و بی‌معنایی می‌کند، بنابراین نمی‌تواند به احساس لذت اشتیاق و آرامش دست یابد.	معنا (meaning)

اصول و قواعد شهرسازی بومی در مکتب شهرسازی اصفهان نیز بر اساس منابع کتابخانه‌ای در جدول 2- تبیین گردیده است.

جدول 2- اصول و قواعد شهرسازی بومی در مکتب شهرسازی اصفهان

اصول و قواعد	تعریف و تبیین
سلسله‌مراتب	بر مبنای این اصل هیچ فضای شهری، بنا یا معماری را نمی‌توان فارغ از مراتب بالاتر یا پایین‌تر آن ایجاد کرد. <ul style="list-style-type: none"> • سلسله‌مراتب در ساختار فضایی شهر و محله • سلسله‌مراتب دسترسی • سلسله‌مراتب توزیع خدمات شهری • سلسله‌مراتب عناصر نمادی: مسجد و ...
وحدت و کثرت	اصل کثرت: فضای شهری روی به کثرت دارد و تنوع در این کثیر شدن و گوناگونی، هر جزء و عنصری فارغ از دیگر اجزاء و عناصر هویت، شخصیت و معنای خویش را دارد. اصل وحدت: فضای شهری در انقباض خود و در مجموعه همبسته‌اش روی به وحدت دارد و یکسانی، در این جمع شدن و همسانی کل دارای هویتی یگانه می‌شود و شخصیتی خاص ارائه می‌دارد.
تمرکز	متمرکز شدن فضای شهری اعتباری خاص بدان می‌بخشد و آن را از دیگر فضاها متمایز می‌کند.
عدم تمرکز	توزیع متوازن فضاهای شهر علت اصلی یگانگی مفهوم شهر و فضاهای آن می‌شود.
تباین	ناهمگونی عناصر و فضاهای شهری و درعین حال آهنگین بودن آن در ارتباط با دیگر عناصر و فضاها، اصلی است که فضای شهری را از یکسانی، یکدستی و بی‌هویتی می‌رهاند.
تجمع	جمع شدن عناصر متفاوت در یک مکان خاص، مفهومی ویژه بدان مکان می‌بخشد، مفهومی که از چهارچوب مکان خارج می‌شود و هویتی فضایی به مکان می‌بخشد، هویتی که نه در عناصر پیرامونی مکان که در فضای مابین آن‌ها تعریف می‌شود.
اتصال	هر فضای شهری در پی وصل به دیگر فضاهاست.
تناسب	نسبت ابعاد و اندازه‌ها، نسبت احجام و ساختمان‌ها، نسبت فضاهای انباشته و فضاهای تهی، نسبت سایه و روشن، نسبت محدودیت و بی‌کرانگی، نسبت انسان و فضا و ... همه در امری می‌گنجد که زیبایی جهان در تناسب آن معنا می‌شود.
تداوم	فضای شهری چون نسیمی از میان فضاها می‌گذرد، به استمرار، تمدید، مداومت در اصول و معیارهای

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

معماری تداوم گویند.	
سادگی	خلوص و صراحت فضای شهری، مفهوم سادگی را فراهم می‌آورد، بی‌پیرایگی فضای شهر، آشنایی با آن را ممکن می‌سازد.
پیچیدگی	کاربرد غیرمعمول واژه و فضا به‌منظور شاخص کردن آن از اصل پیچیدگی تبعیت می‌کند، امری سهل و ممتنع حادث می‌شود. در این اصل است که "شکل" ایجاد می‌شود، شکلی که وظیفه‌ای جز ایجاد خاطره‌ها و تداعی‌ها ندارد.
ترکیب	ترکیب اضداد می‌تواند فضایی متفاوت از آنچه معمول است را سبب شود.
استقرار	اصل استقرار در مفهوم ساخت کلام یا شهر معنا می‌یابد، در این مفهوم، ساخت یعنی مجموعه روابط متقابل اجزاء یک کل با یکدیگر به‌گونه‌ای که هر واحد، بیشترین نقش را در برابر دیگر اجزاء داشته باشد.
توازن	شهر در موزونی فضاها و بناهای متشکله آن تعریف می‌شود، در موزونی روابط فضایی، اشکال و فعالیت‌ها.
ایجاز	شهر و فضای شهری چون زبان و بیان از اسلوبی تبعیت می‌کند که بتواند گسترده‌ترین مفهوم را در ساده‌ترین صورت بیان کند و گیرنده و جذب‌کننده بیشترین اندیشه را با کمترین واژگان ارائه می‌دهد.
زمان	بنا و فضای شهری تعریف خود را در متن شهر می‌یابد، معنایی که در بیان مقید به زمان می‌شود، آنچه در زمان دچار دگرگونی می‌شود صورت است و نه محتوا.

یافته‌های پژوهش

به‌منظور بررسی میزان تحقق‌پذیری زیبایی‌شناسی شهری با اصول و قواعد شهرسازی بومی به‌عنوان هدف اصلی این تحقیق، بایست در گام نخست به تحقق زیبایی با معیارهای تبیین شده دست‌یافت و از آنجا که هر یک از معیارها به‌نوبه خود جهت تحقق اهداف دارای میزان اهمیت متفاوتی نسبت به هم هستند، از این‌رو به‌منظور معنادار کردن تحلیل با استفاده از مدل تحلیل سلسله‌مراتبی آل ساعتی (A.H.P) اقدام به تعیین ضریب اهمیت هر یک از معیارها زیبایی‌شناسی شهری شده است و نتایج آن را در قالب جدول زیر ارائه گردیده است.

جدول 3- ضریب معیارهای در مقایسه باهم در تحقق زیبایی

معیارها	ضریب اهمیت نرمالیزه شدن معیارها	تنوع و پیچیدگی	ترکیب‌بندی	ابهام	انگیزش تداعی و خاطره	معنا
معنا	0/28	1/4	1/5	1/6	1/7	1
انگیزش تداعی و خاطره	0/32	1/2	1/6	1/3	1	1/5
ابهام	0/16	1/3	3	1	5	5
ترکیب‌بندی	0/39	3	1	3	5	9
تنوع و پیچیدگی	0/41	1	5	7	3	9

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

بعد از تعیین ضریب اهمیت هر یک از معیارها در دستیابی و تحقق زیبایی‌شناسی شهری در گام دوم به‌منظور تبیین میزان انطباق اصول و قواعد تبیین شده شهرسازی بومی در مکتب اصفهانی بر معیارهای زیبایی‌شناسی شهری با استفاده از تحلیل محتوای مفاهیم استخراج‌شده از اصول و انطباق آن با مفاهیم معیارها اقدام به تعیین ضریب تحقق‌پذیری هر یک از اصول گردید که نتایج در جدول 4 به شرح زیر ارائه شده است.

جدول 4- میزان تحقق‌پذیری معیارهای زیبایی‌شناسی شهری و انطباق آن‌ها بر معیارها و اصول شهرسازی بومی

معیارها	تنوع و پیچیدگی	ترکیب‌بندی	ابهام	انگیزش تداعی و خاطره	معنا	میزان تحقق‌پذیری معیارها و اصول زیبایی‌شناسی
ضریب اهمیت معیارها	0/41	0/39	0/16	0/32	0/28	
سلسله‌مراتب	*	*			*	0/36
وحدت و کثرت	*	*			*	0/23
تمرکز	*	*	*	*	*	1
عدم تمرکز	*		*	*		0/06
تباين	*	*			*	0/18
تجمع	*	*		*		0/53
اتصال		*		*	*	0/61
تناسب		*	*	*	*	0/76
تداوم	*	*		*		0/81
سادگی			*	*	*	0/25
پیچیدگی		*		*	*	0/45
ترکیب	*	*	*	*	*	1
استقرار	*	*	*		*	0/73
توازن		*	*		*	0/52
ایجاز			*	*	*	0/32
زمان				*	*	0/19

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

	13	11	8	12	9	میزان تأکید انطباق اصول بر معیارها (برحسب مورد)
	81٪	68٪	50٪	75٪	56٪	میزان تأکید و انطباق اصول بر معیارها (برحسب درصد)

بحث و نتیجه گیری

با توجه به رشد و پیشرفت جوامع و تغییر سطح فرهنگ و نگرش مردم در کلان شهرها، انتظار فرضیه بر این بود که معیارهای عام زیبایی شناسی شهری را نمی توان با اصول و قواعد شهرسازی بومی مانند مکتب اصفهانی منطبق ساخت و به اجرا درآورد، اما نتایج این پژوهش فرضیه را رد کرد و به نتایج جالبی دست یافت. طبق نتایج حاصل از جدول 4، از بین 16 اصل تبیین شده جهت اصول شهرسازی بومی در مکتب اصفهانی، کلیه اصول با درصد تحقق پذیری بالای 50٪ با معیارهای زیبایی شناسی شهری منطبق شدند، بدین گونه که 9 اصل با 56٪، 12 اصل با 75٪، 8 اصل با 50٪، 11 اصل با 68٪ و 13 اصل با 81٪ میزان بالای انطباق پذیری، تحقق پذیری و قابلیت اجرای بالا را در معیارهای زیبایی شناسی شهری نشان دادند و این امر روزنه امید و راهی روشن را برای معماران ایرانی و شهر سازان بزرگ کشور نمایان می سازد، از طرفی نتایج حاصله به صحت شهرسازی بومی (ایرانی- اسلامی) که آفریننده زیبایی هاست مهر تأیید خواهد زد و شهرسازی مکتب اصفهانی را اسطوره زیبایی معماری جهان معرفی می نماید که هرگز قدیمی و تکراری نشده بلکه می توان با سلیق و نیازهای جوامع امروزی اصول و معیارهای شهرسازی مکتب اصفهان را منطبق ساخت و تغییرات شگرفی در شهرسازی و معماری کلان شهرهای بزرگ ایران ایجاد نمود که این سبک از معماری اسوه زیبایی، استحکام و هنر معماران سرزمینمان و فرهنگ غنی ایرانی و اسلامی را در دنیا به نمایش درمی آورد.

منابع

- حبیبی، محسن (1390)، شرحی بر اصول و قواعد شهرسازی بومی در ارتباط با نظریه های معاصر شهرسازی، محیط و مسکن روستا.
- سلسله، علی، سلسله، محسن (1388)، بررسی تأثیر عامل هویت ایرانی - اسلامی بر زیبایی شهر، فصلنامه آرمان شهر، شماره 2.
- سلسله، عماد، «بررسی تأثیر عامل هویت ایرانی _ اسلامی بر زیبایی شهر»، فصلنامه آرمان شهر، شماره 24، 1388.
- کریمی مشاور، محمود (1392)، رویکرد و روش ها در زیبایی شناسی شهری، فصلنامه باغ نظر، شماره 24.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

- گلکار، کوروش (1387)، محیط بصری شهر، سیر تحول از رویکرد تزئینی تا رویکرد پایدار، علوم محیطی، 5(4)، 95-114.
- متولی، محمد (1389)، بررسی و سنجش کیفیت زیبایی در منظر شهری بر اساس مفهوم دیدهای متوالی، فصلنامه آرمان شهر، شماره 5.
- مصوبات شورای عالی شهرسازی و معماری ایران (1391)، ضوابط و شاخص‌های لازم جهت بازیابی هویت شهرسازی و معماری اسلامی ایرانی. تهران: شورای عالی شهرسازی و معماری ایران.
- منصوری، علی، (1389)، حجاب و پوشیدگی در شهرسازی ایرانی-اسلامی، فصلنامه مسکن و محیط روستا.
- نقی زاده، محمد (1386)، ادراک زیبایی و هویت شهر (در پرتو تفکر اسلامی)، اصفهان، سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری اصفهان.